

VEREENIGINGSVERSLAGEN.

NEDERLANDSCH TANDHEELKUNDIG GENOOTSCHAP.

JAARVERSLAG (uitgebracht 13 Maart 1920.)

Het uitbrengen van het jaarverslag is een zeer ondankbaar werk voor den secretaris, die even te voren de notulen van de Octobervergadering heeft voorgelezen en daarmede de eerste helft van het vereenigingsjaar heeft belicht. Te meer indien zich in de tweede helft niets bijzonders heeft voorgedaan.

Ik moet mij echter kwijten van mijn plicht en herhaal dus dat het aantal leden in het afgelopen jaar vermeerderd is met vier gewone leden en een buitengewoon lid, terwijl het Genootschap geen enkel lid kwam te ontvallen.

Twee onzer leden hebben het voorrecht gehad, den dag te herdenken waarop zij vóór 25 jaar tot tandarts werden benoemd.

De verhouding met de zustervereeningen is als altijd uitmuntend geweest.

Een tot het Genootschap gerichte uitnodiging van de Vereeniging van Nederlandsche Tandartsen, zich op de vergaderingen en feestelijkheden ter gelegenheid van het derde lustrum te doen vertegenwoordigen, werd dankbaar aanvaard.

Het zij mij vergund dit korte verslag te beëindigen met het uitspreken van de beste wenschen voor den bloei van het Genootschap.

De Secretaris.

LOUIS FRANK.

PRIJSVRAAG.

Naar aanleiding van het feit dat op de door het Nederlandsch Tandheelkundig Genootschap in 1917 uitgeschreven prijsvraag geen

enkel antwoord is ingekomen en het verzoek door de Genootschapsvergadering van 13 Maart l.l. tot de Prijsvraagcommissie gericht, met nieuwe voorstellen te komen, lijkt het ons gewenscht de indertijd door de leden van het Genootschap ingezonden prijsvraagonderwerpen te publiceren. Wij zijn er van overtuigd dat alle lezers van dit tijdschrift hierin belang zullen stellen.

1. Het Nederlandsch Tandheekkundig Genootschap vraagt een experimenteel physisch, chemisch en bacteriologisch onderzoek naar den invloed van zilverzouten op de tandweefsels in het algemeen en in het bijzonder naar de zilverimpregnatie-methode ter behandeling van wortelkanalen en van caries volgens Percey R. Howe (aangegeven in *The Dental Cosmos* September 1917.)
Het vraagt, *indien mogelijk*, een wijziging van deze methode, opdat verkleuring van de weefsels van den tand of zijn omgeving worde voorkomen (bijvoorbeeld door vervanging van het zilver door een ander metaal), of een aanvulling der methode, opdat de eenmaal ontstane verkleuring worde weggenomen.
2. Een onderzoek omtrent de bij gangraena pulpae ontstane eindproducten en de chemische werking, die de door Buckley aangegeven tricresol-formaline behandeling op deze eindproducten heeft.
3. Waar we van het onvolkomene der tegenwoordig gevolgde pulpabehandeling overtuigd zijn, wordt gevraagd een voorstel tot wijziging der gevolgde methoden dusdanig, dat men van een blijvend goed resultaat verzekerd is. Het antwoord zal moeten omvatten:
 - 1°. Een kritische beschouwing over de totaalexirpatie en wortelkanaalvulling;
 - 2°. Een kritische beschouwing over de pulpa-amputatie;
 - 3°. Een voorstel tot wijziging, als boven bedoeld.
4. De Commissie vraagt een vergelijkende, experimenteele studie naar de relatieve waarde der in den laatsten tijd aanbevolen wortelkanaalvullingen, in 't bijzonder naar de methode Grevers (xylol-Canada-balsem) en de methode Bruske (chloorzink-formaline-thymol-cement met *massieve flexibele metaalstiften*).
5. Het Nederlandsch Tandheekkundig Genootschap vraagt eene systematische beschrijving van den anatomischen normalen bouw der wortels, resp. wortelpulpae der meerwortelige tanden.

Voor zoover de toestand van meerworteligheid een gevolg is van progressieve variaties wordt tevens gevraagd een in bijzonderheden nauwkeurige beschrijving van het historisch verloop der differentiatieën. Gewenscht is, dat hierbij zoo mogelijk de aandacht gevestigd wordt op de beteekenis dier worteldifferentiatie in verband met de nieuwere opvattingen omtrent de wortelkanaalbehandeling, (extirpatie resp. amputatie).

6. De Commissie vraagt een nauwkeurig onderzoek naar de tandwissel bij den *zeehond*, in 't bijzonder naar de verhouding der bloedvaten die zich hierbij, na opspuiten, fixeeren en doorschijnend maken van het praeparaat volgens de methode Spalteholz-Dependorff, bij uitstek voor een makroskopisch onderzoek leenen.
7. Blijven er in de bovenkaak uit den ontwikkelingstijd van de tusschenkaak grootere emissariën over?
Zoo ja, welken invloed hebben deze op den gang (uitweg) welke abscessen nemen, uitgaande van de zijdelingsche snijtanden van de bovenkaak?
8. Er wordt gevraagd eene verhandeling over de bactericide werking en over de kleefkracht van de volgende cementen: Harvard, Ames, Smith's copper, Synthetic enz., in verband met de doeleinden waarvoor ze gebruikt worden in de tandheelkundige praktijk (vullingsmateriaal, onderlaag, vastzetten van goud- en porcelein inlays enz.)
9. Er wordt gevraagd eene verhandeling over de tandheelkundige behandeling van het kindergebit tot en met het 12e jaar, met het oog op de mogelijke invoering van gemeentelijke schooltandverzorging in ons land. Dus de meest eenvoudige en doeltreffende wijze van behandeling.
10. Er wordt gevraagd eene wetenschappelijke verhandeling over den invloed van ziekten der tanden, van de tandkassen of van het tandvleesch op het geheele organisme.
11. Experimenteel onderzoek over den invloed der z.g.n. silicaatcementen op de pulpa.
12. Idem over de pharmeco-dynamische werking van het arsenicum op de pulpa.

13. Een verhandeling over de chemie der formaline-tricresol-werking.
14. Een onderzoek naar de rotatie-assen der onderkaak.
15. Een physico-chemische studie over de amalgamen.
16. Eene monografie over gips.
17. Bijdrage tot de bacteriologie van den mond.
18. Een wetenschappelijk onderzoek van de tandstelling van het permanente gebit, gevolgd door een vergelijkend theoretisch en experimenteel onderzoek van de verschillende methoden ter opstelling van prothesen.
19. Voorbehoeding tegen tandcaries.

Indien al deze vragen bevredigend beantwoord waren, zouden wij nog niet kunnen zeggen, dat de tandheelkundige wetenschap niet meer te wenschen overliet.

De mogelijkheid bestaat, dat het Genootschap opnieuw tot het uitschrijven van een prijsvraag zal overgaan. Het zal ons daarom aangenaam zijn opgave van meerdere onderwerpen, welke voor een prijsvraag in aanmerking zouden kunnen komen, te ontvangen aan het adres van den laatstondergeteekende, *vóór 15 Aug. a.s.*

De Prijsvraag-Commissie van het N. T. G.:

DUYVENSZ.

HAMER.

FRANK.

van Baerlestraat 14, Amsterdam.

NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER TANDHEELKUNDE

DE JAARVERGADERING TE NIJMEGEN.

Vrijdag 18 Juni j.l. stond het aloude Nijmegen in het teeken van de tandheelkunde! Toen wij 's middags de stad binnenreden, zwaaiden van alle kanten bevriende armen, in het hotel troffen we talrijke collega's, en per trein, auto, boot of fiets kwamen er steeds nieuwe opdagen.

Ook Nijmegen's gezellige societeit, de Vereeniging, legde hiervan getuigenis af. Was om 8 uur het terras vol met dames en heeren, die onder het genot van een kopje koffie naar de muziek luisterden, op het balcon daarboven zag men een schare vrouwelijke en mannelijke collega's nog even profiteeren van de heerlijke avondlucht, alvorens de warme vergaderzaal op te zoeken.

Om 8.15 opende de heer van Hasselt de Algemeene Vergadering, waarbij hij met een kort woord den leden een hartelijk welkom toeriep.

Na lezing der ingekomen stukken, las de secretaris zijn jaarverslag.

De heer J. Sanders Ezn. hield naar aanleiding van dit verslag algemeene beschouwingen over het hoofdbestuursbeleid en bracht daarbij de positie van den juridischen adviseur ter sprake. Bij de debatten, die hierop volgden, leek het een oogenblik, of de atmosfeer (het was heusch erg warm) wat sterk geladen werd met electriciteit, totdat bleek dat er een „afschuwelijk misverstand" heerschte en in volkomen pais en vree het jaarverslag van den Penningmeester werd aangehoord, waarna deze werd gedéchargeerd.

Thans volgden de verslagen der Commissies, die allen door de vergadering met algemeene stemmen werden goedgekeurd.

De Commissie B. O. U. T. kreeg een krachtig applaus voor het voortreffelijke werk door haar verricht.

Op voorstel van de O. en E. Commissie werd met algemeene stemmen een motie aangenomen, waarin het Hoofdbestuur werd opgedragen ter kennis van de autoriteiten te brengen, dat de Nederlandsche tandheelkundigen van meening zijn, dat de vacatures aan het Utrechtsche Instituut ten spoedigste behooren te worden vervuld, door te trachten de meest geschikte krachten voor het onderwijs te winnen.

Na het verslag van de Ziekenfondscommissie werd ook deze speciaal gehuldigd voor haar kranige arbeid.

Het voorstel van de Congrescommissie om het Congres in 1921 niet te laten doorgaan werd aangenomen.

De verkiezing van de leden van het Dagelijksch Bestuur had tot

resultaat, dat de heeren van Hasselt, Koldewijn en Holthaus in hunne resp. functies werden herkozen.

De vergadering werd toen geschorst tot Zaterdagmorgen, waarna de leden zich naar een andere zaal begaven, waar door de goede zorgen van de Afdeling Gelderland een en ander tot de ontvangst was gereed gemaakt en waar een chansonnier met een accompagnateur de gasten bezig hield.

De eerste introduceerde zich met de mededeeling, dat zijn brutaliteit grenzeloos was, en hij zich door niemand en niets liet intimideeren, en de aanwezigen hebben de gelegenheid gehad de juistheid van deze zelfkennis te kunnen vaststellen.

Tot laat bleef men bijeen en velen hebben daarna nog gewandeld, gedebatteerd... en gedroomd in den schitterenden Juninacht!

Zaterdagmorgen 10 uur werd de vergadering heropend. Nadat eenige redactiewijzigingen van het H. R. waren goedgekeurd, kwam aan de orde de Titulatuurkwestie.

Zonder debat en met algemeene stemmen werd een motie aangenomen van den heer J. Sanders Ezn., in strekking overeenkomende met die van het Hoofdbestuur, doch waarvan de redactie beter werd geacht.

Het rapport van de Commissie van Advies voor het Technikersvraagstuk werd met algemeene stemmen aanvaard. Het Bindend Besluit van de Noordelijke Afdeling bleef gehandhaafd, terwijl men eveneens accoord ging met het voorstel van de Commissie B. O. U. T. waarin de wenschelijkheid werd uitgesproken om den leden met nadruk te verzoeken, hun technisch werk niet te laten vervaardigen bij diegenen waarvan bekend is dat zij onbevoegd de tandheelkundige praktijk uitoefenen.

De voorstellen van de Afdeling Amsterdam werden genoveeerd met verzoek om uitvoerige toelichting.

Vervolgens werd door den voorzitter het nieuwe Hoofdbestuur geïnstalleerd terwijl hij tot de heengaande leden een hartelijk woord van waardeering en afscheid sprak.

Bij de rondvraag kwamen de internationale verhoudingen ter sprake. De algemeene opinie was, dat de Maatschappij deze kwestie namens de Nederlandsche tandheelkunde onder de oogen moest zien en het standpunt van „wetenschappelijk verkeer met *alle* landen” moest handhaven.

De wenschelijkheid werd vastgesteld, om in een conferentie van Ex-Neutralen een gemeenschappelijke beslissing in deze te nemen en het Hoofdbestuur gemachtigd naar bevind van zaken te handelen.

Nadat ten slotte Coll. Bakker den voorzitter had gehuldigd, niet alleen voor zijn leiding, maar vooral ook voor het werk intra muros

door hem verricht, sloot de laatste om 1 uur met een woord van dank de vergadering.

De tijd was thans rijp voor het verwerken van een voortreffelijke lunch, die in een aangrenzende zaal gereed stond, waaraan vrijwel door allen werd deelgenomen, en waarbij de heer Hamer de gelegenheid benutte, om de afdeeling Gelderland en speciaal collega Parmet dank te zeggen voor de uitstekende regeling.

Velen gingen na afloop per extra-tram naar Berg en Dal, en vandaar uit verspreidden langzamerhand allen zich weder naar de verschillende streken van ons land.

De indruk, dien men van deze jaarvergadering meenam, is dat er een gezellige joviale toon heerschte, dat in het afgelopen jaar door de vele commissies weer hard is gewerkt, zoodat de gunstige resultaten daarvan zich laten bemerken en dat als gewoonlijk de vele thuisblijvers ongelijk hebben gehad!

ROTTERDAMSCH E TANDH. VEREENIGING.

Van onze meest actieve locale vereeniging nemen wij gaarne het volgende op, óók omdat het betoog in de memorie van toelichting van meer den plaatselijk belang is.

(Red.)

Aan

den Raad der Gemeente Rotterdam.

De Rotterdamsche Tandheelkundige Vereeniging, erkend bij Koninklijk Besluit van 21 December 1901, heeft de eer zich tot Uw geacht College te wenden, met het verzoek over te gaan tot de oprichting van Gemeentelijke Tandheelkundige Klinieken en de instelling van Schooltandverzorging.

Namens de Rotterdamsche Tandheelkundige Vereeniging,

(w.g.) L. FRANK, Voorzitter.

(w.g.) J. J. BACKER DIRKS, Secretaris.

ROTTERDAM, Februari 1920.

Secretariaat: Hoogstraat 219a.

Met: Bijlage I: Memorie van Toelichting.

Bijlage II: Overzicht der werkzaamheden verricht op de kliniek der R. T. V., Aert van Nesstraat 119, vanaf de oprichting tot en met 1919.

Bijlage III: „De Strijd tegen het Tandbederf” en „De Schooltandverzorging” door A. L. J. C. van Hasselt, Tandarts D. D. S.

Bijlage IV: „Een Belangrijk Rapport” door Ch. F. L. Nord, Tandarts.

BIJLAGE I.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Na een dijkdoorbraak zal men niet gaan pompen om het ondergelopen land droog te leggen zonder voorzorgen te nemen. Van te voren zal men den dijk herstellen.

Zoo kan men niet met voldoende resultaten een dusdanig verspreide volksziekte als de tandcaries bestrijden, zonder de schooltandverzorging. De verwoestingen, welke de tandcaries bij het thans levende geslacht aangericht heeft, zijn verbijsterend. In vakkringen wordt dan ook algemeen toegegeven, dat hierin geen afdoende verbetering te verkrijgen is. Al was 't maar om twee redenen. Ten eerste het gebrek aan tandartsen, ten tweede aan de benoodigde geldmiddelen.

De organisatie van een tandheelkundigen dienst, die voor de breede lagen van het volk van noemenswaardig nut zou zijn is zoo veelomvattend, dat daarvan, bij de bestaande verhoudingen, beslist moet worden afgezien. Hoe betreurenswaardig ook, het moet erkend, dat het gros van het thans levende geslacht, het zonder afdoende tandheelkundige hulp zal moeten stellen.

Het opkomende geslacht kan er anders voorstaan. In verschillende cultuurstaten is gebleken, dat er wat te bereiken valt met de invoering van schooltandverzorging. (Men zie de publicaties van Dr. Jessen Straatsburg, P. Ritter en Kienkopf, en van Hasselt: „De strijd tegen het Tandbederf” en „De School-tandverzorging”).

Het behoeft nauwelijks betoog, dat men het kwaad bij den wortel dient aan te grijpen. Kweekt men bij het kind een goed begrip van tand- en mondverzorging dan zal het, eens volwassen, redelijke kans hebben op een goed stel tanden en kiezen. Wat dit beteekent voor de volkskracht laat zich beseffen als men bedenkt, dat van het productievermogen van een volk zijn meer of mindere welvaart afhankelijk is.

Het doel, dat men zich voor ooggen heeft te stellen is, dat elk der leden van het opgroeiende geslacht zijn volledig gebit, d.w.z. zijn 32 tanden en kiezen zal behouden.

En om dat te benaderen is de invoering van school-tandverzorging de eerste stap, de voornaamste. Zoodra de overheid hiervan doordrongen is, komt de keuze van het meest geschikte systeem, namelijk de tandbehandeling in of buiten de school. Elk systeem heeft zijn voor en tegen. Doch zonder het overwinnen van bezwaren valt niets te bereiken.

Doch welk systeem ook de voorkeur zal krijgen, iets staat vast en wel, dat ook de systematische tandheelkundige verzorging voor alle schoolkinderen thans vrijwel onbereikbaar is. Dezelfde bezwaren gel-

den, welke betrekking hebben op de verzorging van het reeds volwassene geslacht, n.l. gebrek aan tandartsen en benodigde gelden. Het zal dus een daad van wijs beleid zijn niet te veel hooi ineens op zijn vork te nemen en de systematische verzorging bij de invoering voor de eerste maal te beperken tot de 1ste en desnoods de 2e klassen. Deze categorie kinderen komen dan in aanmerking om gedurende hun geheelen schooltijd onder toezicht te blijven.

Ter wille van het goede doel zal men zich op een breed standpunt dienen te plaatsen.

En in overeenstemming hiermede zal de overheid, door strenge instructies, zich van voldoende medewerking kunnen verzekeren (althans tegenwerking uitsluiten) der autoriteiten, ambtenaren, hoofden van scholen en onderwijzers. Dezen toch is grootendeels de behartiging van de belangen van het volkskind opgedragen.

Nu ligt het voor de hand, dat de gemeentelijke zorg in deze aan gelegenheid niet mag ophouden, zoodra het kind de schoolbanken voorgoed vaarwel zegt. De verkregen resultaten zouden dan onmiddellijk gevaar loopen verloren te gaan.

Integendeel, de gemeente zal hebben zorg te dragen, dat wat zij begon, doorgezet wordt.

Daartoe is het middel van gemeentewege de oprichting van tandklinieken. Daar moet dan voor weinig geld doelmatig hulp worden verstrekt aan de arbeiders en kleine middenstanders. (Deze klinieken zijn tevens bruikbaar voor de behandeling van armlastigen en lager gemeentepersoneel).

Het is reeds betoogd, dat het volwassen geslacht van heden de hoop moet opgeven nog eens afdoende tandheelkundig behandeld te worden. Wat zeggen wil, dat van een systematisch toezicht en geregelde behandeling met de zegenrijke gevolgen hiervan geen sprake meer kan zijn. Dat neemt echter niet weg, dat men althans eenigermate heeft te zorgen voor hulp, die de zoo talrijke tandpijnlijders van nu dringend behoeven.

Bepaalt men zich tot het verschaffen van die hulp in dringende en onmiddellijke gevallen, dan kan men zeggen, dat in een bestaande noodtoestand, zij 't dan niet afdoende, voorzien wordt.

Indien nu de gemeente hiertoe overgaat, dan sluiten de daar in te richten klinieken op de school-tandverzorging als een stop op een flesch. Gelijk de maatschappelijke verhoudingen tegenwoordig zijn, ligt een gevolgtrekking voor de hand. Met of zonder schooltandverzorging en juist bij het ontbreken van de laatste, moet de onmiddellijke oprichting van volks-tandklinieken een eisch des tijds worden genoemd. Of de gemeente hare bemoeiingen zóó ver heeft uit te strekken hangt af van het standpunt, waar zij zich op plaatst, waar het dergelijke be-

langen geldt. Het nagaan van dit standpunt brengt ons op eenige beschouwingen van meer algemeenen aard.

De bevordering van de lichamelijke en geestelijke ontwikkeling van den vierden stand is wel een der hoofdproblemen van dezen tijd. De mate van bevordering dier beiden in harmonische verhouding kan als een graadmeter van den heerschenden welstand beschouwd worden.

Een stijging van den loonstandaard alleen is onvoldoende om in dit opzicht vooruitgang te bewerken. En dan geldt het hier niet alleen individueele belangen, doch ook de gemeenschap wordt gebaat, maatschappelijk gebaat, bij een lichamenlijk en geestelijk verzorgd volk; wijl dan tevens het productievermogen versterkt wordt. En het werd reeds gezegd, volkswelvaart en volksgeluk zijn daarvan voor een zeer groot gedeelte afhankelijk. Vanwege de overheid wordt dit ook erkend, getuige de belangstelling, die zij toont voor vele onderdeelen der geestelijke en lichamenlijke volksontwikkeling.

Weliswaar heeft deze belangstelling niet alléén betrekking op den vierden stand, doch ook op de overige; wat echter ons betoog slechts kan versterken.

Als voorbeelden mogen hier genoemd worden:

Universiteiten van staats- en gemeentewege, en de gemeentescholen. Op de laatste wordt onder den naam „gymnastiek” voor de lichamenlijke opvoeding ten deele zorg gedragen en belangstelling gewekt. Maar ook de instelling van openbare zwemgelegenheden, het beschikbaar stellen van speelterreinen, subsidies aan sportverenigingen getuigen van gemeentezorg voor lichaamscultuur. Doch niet alleen voor den gezonden mensch, maar ook voor den zieke wordt reeds veel verricht.

Tal van klinieken (tuberculose-, lupus-, zuigelingen-, enz.) verschaffen hulp en voorlichting en vaak worden deze gratis verstrekt.

Gaat nu de gemeente door op het pad, dat zij ingeslagen heeft, dan is principieel tegen de oprichting van tandklinieken weinig steekhoudends meer in te brengen.

Niet alleen de Haagsche tandheekkundige statistieken (brochure van Hasselt), doch tallooze onderzoekingen in diverse cultuurstaten getuigen eenstemmig van de verwoestingen, waaraan het menschelijk gebit vroegtijdig te gronde gaat. Op dit gebied valt dus een zeer vruchtbaar arbeidsveld te beploegen.

Het denkbeeld om de tandheekkundige verzorging van het volk over te laten aan particulieren of particuliere instellingen met of zonder subsidie van gemeentewege is niet nieuw. Of 't echter aanbevelenswaardig is, mag worden betwijfeld. Tot op heden is wel afdoende gebleken, dat elk particulier initiatief gefaald heeft.

Thans dient de vraag onder de oogen te worden gezien of de staat

met zijn aanstaande ziektewet (verzekering) ook in de behoefte aan tandheekkundige hulp aan het volk zou kunnen voorzien.

In tandheekkundige vakkringen is men overtuigd, dat de ziekenfondsen zelfs na eene hervorming onder dwang van den wetgever er niet in zullen kunnen slagen het volk in zijn breede lagen te helpen. De tandheekkundige dienst kan wel zeer moeilijk met die der geneeskunde vergeleken worden. Bij een ziekteverzekering zullen de te betalen premies voor de laatste altijd in hooge mate lager kunnen zijn dan voor eerstgenoemde, Eenvoudig omdat premies er steeds op berekend zijn, dat zij door een overgroot aantal gezonden meebetaald worden, wat het betrekkelijk klein aantal zieken ten goede komt. Daartegenover staat, dat tandheekkundig gesproken ongeveer elk mensch aan caries lijdende is en hulp behoeft. Op dit punt moet elke ziekteverzekeringwet tekort schieten.

Op andere wijze zal in de behoefte moeten voorzien worden. Waar de staat onmachtig is, daar kan de gemeente, mits men met verstand te werk gaat, veel nut stichten. De gemeente dient op den voorgrond te stellen, dat ook zij zich van de particuliere ziekenfondsen niet kan bedienen. Uit het verleden en het heden blijkt afdoende, dat deze bedrijven er niet in geslaagd zijn op tandheekkundig gebied dragelijke toestanden te scheppen.

Deze particuliere bedrijven konden geen regeling treffen waardoor aan het volk billijke en tevens doeltreffende hulp verschaft werd. De misstanden, welke alom in dezen tak van ziekte-industrie op tandheekkundig gebied bestaan, zijn van dien aard, dat eventueele voorstanders van dit systeem bovennatuurlijke pogingen zouden hebben aan te wenden om het op redelijken grondslag te verdedigen.

Ook in dit opzicht moet de gevolgtrekking gemaakt worden, dat het de gemeente is, welke door de inrichting van een tandheekkundigen dienst deze aangelegenheid voor het volk het best zou kunnen regelen.

Een goede regeling zal groote uitgaven vereischen. Met dezen factor moet de gemeente rekening houden. Het zal voorloopig voor de gemeente niet mogelijk zijn alle kosten te dragen. De hulpbehoevenden (met uitsluiting der armlastigen en lagere gemeenteambtenaren) zullen zelf een deel der bedrijfskosten dienen te dragen, wat het voordeel heeft, dat de genoten hulp meer gewaardeerd wordt.

De tandkliniek staat dus niet gratis ter beschikking, doch wordt door de gemeente geëxploiteerd. Niet tot het maken van winst, doch uitsluitend ten behoeve en ten bate van het volk. Een flinke toelage uit de gemeentekas zal het mogelijk maken, dat de verschaftte hulp voor de tandlijders inderdaad billijk verricht wordt.

Er zouden dus één of meerdere inrichtingen tot stand gebracht moeten worden, waar tandheekkundige hulp verstrekt wordt. Gratis voor

armlastigen en een aantal minimum-belastingbetalers en tegen een billijk kliniektarief voor de arbeiders en kleine middenstanders.

Waar hier sprake is van één of meer klinieken, kan men kiezen tusschen twee systemen; twee systemen, welke tegenover elkaar staan.

Het eerste: de oprichting eener groote *Centrale* kliniek.

Het tweede: de oprichting van „eene *serie*” klinieken te verdeelen tusschen de verschillende wijken, waarin men een stad van de grootte van Rotterdam kan splitsen.

Het laatstgenoemde systeem, de *serie-kliniek* verdient hier ter plaatse den voorrang, omdat de meeste tandheeskundige behandelingen veel tijd kosten en vele afzonderlijke bezoeken vorderen. Dit brengt belangrijk tijdverlies voor de tandlijders mede, hetwelk zeer beperkt kan worden, indien men zorg draagt, dat de afstand van woning tot kliniek niet al te groot is. Bovendien behoort de arbeidstijd der patiënten zoo weinig mogelijk in beslag genomen te worden, terwijl het bedrag noodig voor tram of ander publiek vervoermiddel zoo gering als maar eenigszins kan, behoort te blijven. Want de daaraan verbonden kosten zijn heden ten dage voor den werkmán en diens gezin niet onbelangrijk te noemen.

Wanneer nu door de oprichting van b.v. 4 tandklinieken in de meest belangrijke en meest bevolkte wijken, althans voorloopig, in de bestaande behoefte kan worden voorzien, dan kan men a priori aannemen, dat veel arbeidstijd en geld zal worden bespaard, zoodat zoolvel van economisch als van productie standpunt veel voor het „*Serie*” systeem te zeggen valt.

Buitendien is de inrichting van een aantal kleine klinieken niet zoo kostbaar als de oprichting eener groote centrale kliniek. Voor eerstgenoemde kan men volstaan met het koopen of huren van huizen, waarvan het beneden-gedeelte voor het doel kan worden gebruikt. Eén à twee tandartsen zouden waarschijnlijk voorloopig voldoende zijn, terwijl met hulp van één à twee vrouwelijke bedienden het geheele bedrijf (per kliniek) kan onderhouden worden.

Voor het technisch gedeelte (het vervaardigen van tandheeskundige apparaten, zooals kunststanden), heeft men de keus tusschen een opdracht aan een voor tandartsen werkend tandtechnicus en een werkplaats in eigen beheer, te vestigen op een der bovenhuizen van een der klinieken.

Stelt men nu nog eens het voordeel der seriekliniek tegenover dat der „*Centrale*” dan springt onmiddellijk in 't oog, dat het bouwen en de inrichting van een „*Centrale*” op dit tijdstip fabelachtige kosten medebrengt.

Bovendien scheidt men zich zelf moeilijkheden, wanneer (en zulks is al te voorzien) tot uitbreiding zou moeten overgegaan worden.

Bij de seriekliniek vervalt dit bezwaar, omdat men de serie zonder overdreven geldelijke offers kan uitbreiden, naarmate de behoefte aan uitbreiding gevoeld wordt. Het aanpassingsvermogen is praktisch gesproken onbegrensd.

De decentralisatie van het zoeven besproken klinieksysteem brengt mede, dat het geheel onder leiding zou behooren te staan van één Hoofd, liefst een deskundig directeur, welke o.a. de hoofdadministratie onder zijn beheer heeft en rekening en verantwoording doet aan B. en W. of aan het hoofd van den geneeskundigen dienst. Althans, wanneer de gemeente zou meenen, dat de tandheelkundige dienst moet beschouwd worden als een afdeling van den geneeskundigen dienst.

Hoe kan Rotterdam nu aan een eenigszins juiste begrooting komen voor de centrale kliniek en voor de seriekliniek?

Wat de eerste betreft kan men in 't algemeen zeggen, dat dit zou afhangen van het beschikbare terrein. Indien een vergelijk met Amsterdam niet misplaatst is, kan hier worden meegedeeld, dat het hoofd van den geneeskundigen dienst te dier plaatse een raming voor deze stad deed welke pl.m. een miljoen voor grond en opbouw eischte.

Wat de inrichting en bezoldiging van het gezamenlijke personeel betreft, daartoe is een schatting bij zoo grootschen opzet niet goed uitvoerbaar; een speciale commissie, die dit onderwerp in studie zou moeten nemen, kan met haar ervaring en hulpmiddelen wellicht betrouwbare cijfers leveren.

Wat de kosten der serie-kliniek betreft, hiervoor zou de Rotterdamsche Tandheelkundige Vereeniging wellicht bruikbaar materiaal kunnen verschaffen. En wel om de eenvoudige reden, dat deze Vereeniging sedert een kleine twintig jaren hare kliniek met absoluut onbaatzuchtige doeleinden heeft geëxploiteerd, uitsluitend om praktisch aan te toonen met welke middelen goede en doelmatige hulp kan worden verschaft.

Het kenmerk der Rotterdamsche Tandheelkundige Kliniek is die eener exploitatie-kliniek. Hierbij is doel, dat de uitgaven gedekt worden door de inkomsten. Dit was alleen mogelijk, doordat de tandheelkundige hulp verstrekt wordt door hier ter stede gevestigde collega's. Deze stelden zich ter wille van het goede doel beschikbaar. En wel tegen betaling van een geringe vergoeding, die de ontvangsten na aftrek aller noodzakelijke exploitatiekosten toelieten.

Nu zal het op den duur voor de gemeente niet mogelijk blijken hare plichten wat de tandverzorging aangaat op te schorten. Zij zal zich hoogstwaarschijnlijk niet willen en ook niet kunnen beroepen op het bestaan dezer Vereenigings-kliniek, welke in een groote behoefte bleek te voorzien. Het blijkt toch steeds moeilijker deskundige

werkkrachten voor deze kliniek te vinden op de thans bestaande voorwaarden.

Daarom alleen al is het niet uitgesloten, dat de Vereeniging te eeniger tijd haar werk in deze richting zal moeten staken door gebrek aan medewerking. Deze uitlating mag volstrekt niet worden beschouwd als een dreigement. Want slechts in de uiterste noodzakelijkheid zal de Vereeniging overgaan tot een maatregel, die zij zelf het allermeeest zou betreuren, doch ten slotte zou de Vereeniging zich troosten met een (ongewenschte) opheffing harer kliniek door de gedachte, dat zij meent haar plicht gedaan te hebben, door daadwerkelijk te toonen, dat een groote gemeente met relatief weinig kosten de tandheelkundige hulp voor het volk in goede banen kan leiden.

Te Amsterdam heeft men thans een eerste stap in de goede richting gedaan. Daar was het de gewoonte hulpbehoevend stadspersoneel naar een particulier tandarts te verwijzen. De kosten werden door de stad betaald. Sedert de aanstelling van een Hoofd van den geneeskundigen dienst regende het bij dezen klachten over de verstrekte hulp, zoodat hij nog kort geleden verklaarde, dat een betere regeling geen week uitstel meer kon lijden. Deze kan volgens hem gevonden worden in een speciale voor dat doel op te richten kliniek. Dat voorstellen in dien geest zouden worden aangenomen kon nauwelijks worden betwijfeld. Doch zooals gezegd, dit is slechts een eerste stap op den goeden weg. Op den duur zal men zich niet doof houden voor den rechtmatigen eisch van de tandlijders in 't algemeen om geschikte gelegenheid tot hulp te verstrekken. Het geldt hier om de hiervoren reeds meegedeelde redenen niet alleen een individueel belang, doch een gemeenschapsbelang.

Waar zelfs niet te begrooten is in welke mate van de geboden hulp gebruik zal worden gemaakt zal het een daad van wijs beleid zijn (ook met het oog op de finantiële draagkracht der gemeente) op bescheiden schaal aan te vangen.

Het voorbeeld door de Rotterdamsche Vereeniging gegeven en de cijfers die haar ter beschikking staan, kunnen alsdan naar hare meening voor de gemeente van eenig nut zijn.

Wat de instelling van schooltandverzorging aangaat, daarvoor zijn uitnemende gegevens te vinden in de reeds genoemde brochure (van Hasselt „Memento oris”).

Uit deze memorie van toelichting blijkt wel, dat de gemeente voor een moeilijke keuze kan komen te staan. De verantwoordelijkheid is zoo groot, dat men mag aannemen, dat deze zaak met den diepsten ernst zal worden behandeld. Men zal inlichtingen moeten zoeken en vinden dichtbij en veraf. Daartoe zal het beste middel zijn het benoemen van eene commissie, waarin o.a. één of meerdere tandheel-

kundige adviseurs zitting zullen hebben. Zonder in persoonlijke appreciaties te kort te schieten, meent de Rotterdamsche Tandheelkundige Vereeniging de gemeente ernstig en dringend in overweging te moeten geven bij de benoeming dier adviseurs overleg te plegen met de Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Tandheelekunde, welke Maatschappij zich mag verheugen in het bezit van studiecocommissies, dien een rijk materiaal ten dienste staat. Persoonlijke belangen van welken aard ook zijn dan buitengesloten, men kan het onpartijdigste advies verwachten.

OVERZICHT der Werkzaamheden verricht op de Kliniek der
Rotterdamsche Tandheelkundige Vereeniging
 vanaf de oprichting tot en met 1919.

Kliniek-jaar.	Aantal Patiënten.	Extracties.	Vullingen.	Tandsteen-behandelingen.	Kunst-tanden.	Narcosen.	Plaatse-lijke verdoovingen.	Stift-tanden.
1901		433	147		70	4	1	4
1902	2490	2243	536		431	7		9
1903	2807	2224	507		423	9		8
1904	3511	2873	636	6	604	17		8
1905	3938	3333	486	7	905	20		
1906	4458	3746	555	15	1006	24		
1907	4344	4180	612	33	1267	40		9
1908	5285	3991	569	28	1029	39		8
1909	5479	3357	954	53	872	33		18
1910	5197	3312	1192	88	1314	43		15
1911	5004	2438	720	78	1806	77	18	8
1912	6780	2725	1038	61	2514	85	3	13
1913	6690	2582	996	85	2546	87	8	8
1914	5488	3298	608	39	2130	90	2	11
1915	6480	3193	1549	110	2383	69		10
1916	6794	3762	1125	46	2823	75		9
1917	6703	4602	1086	56	2019	17	253	
1918	8325	6247	1518	97	2850		420	20
1919	9142	7382	1003	70	4684		665	13